

Nr 257.

Av herr **Andersson** i Grimbo, om skrivelse till Kungl. Maj:t
angående utredning i fråga om landsbygdens befriande
från vissa av städernas privilegier härflytande bördor.

I Landvetters och Härryda socknar av Sävedals härad, Göteborgs och Bohus län, hava socknemännen icke fått komma i åtnjutande av den rätt till nämnda socknars andelar i häradets allmanningsskog och utmark, som eljest genom nu gällande lagstiftning kommit invånarne i andra delar av landet till del i fråga om dylika områden. Göteborgs stad anser sig nämligen på grund av sina gamla privilegier hava äganderätt till skogen och utmarken, och socknemännen betala sedan gammalt en skogsränta till staden. Socknemännen hålla emellertid före att deras nämnda beroende av staden är en kvarleva från äldre tiders förhållanden, vilken icke överensstämmer med grunderna för nu rådande rättsprinciper, och strider emot senare tiders reglering av rätten till allmänningar.

De närmare förhållandena äro följande:

I de privilegier, som konung Gustaf II Adolf den 4 juni 1621 utfärdade för den av honom nyanlagda staden Göteborg, gav han staden, bland annat, »Sävedals härad och fögderi med alla dess land och tillhöriga pertinentier — — — — —, — — — — —» — — — — — såvida ovan nämnda härad Oss tillhör, men härmed varjom och enom privato sitt rättmätiga dominium och rättighet i alla måtto förbehållet».

Denna förläning torde hava grundat sig på den sedan gammalt rådande och särskilt av konung Gustaf I hävdade uppfattningen om kronans rätt till obebyggda områden i landet, enligt vilken särskilt kronans s. k. skogsregale skulle omfatta även allmanningsskogar.

Sedermera bekräftades sagda förläning av drottning Kristina, som genom resolution den 20 december 1650 förunnade och tillägnade staden Göteborg Sävedals härad enligt förutnämnda bestämmelse i privilegierna, »med rätt frälses vilkor, fri- och rättighet».

Göteborgs stad ansåg sig i anledning av privilegierna vara »ägare av all inom häradet belägen, till största delen med skog bevuxen utmark, emedan den från uråldriga tider varit häradets allmänning», varemot staden ansåg, att hemmansägarna endast voro berättigade till betet å denna mark, ävensom att till husbehov erhålla utsyning på skogen. Staden hävdade även sin rätt till skogen genom att där hämta timmer och virke till offentliga byggningar och anläggningar i staden samt genom att tidvis hålla en hejderidare eller skogvaktare därstädes.

Då emellertid häradets skog under tidernas lopp blev alltmera uthuggen och inom den närmast staden belägna delen av häradet till sist alldeles förstörd, återstod slutligen någon skog endast å den del av utmarken, som vid delning socknarna emellan tillfallit Landvetters, Härryda och Partille socknar, vilken skog likväl ständigt åverkades. Staden ingick fördenskull med socknemännen i Landvetter och Härryda överenskommelse av i huvudsak det innehåll,

att staden avstod till socknemännen all stadens rätt till den inom nämnda socknars område belägna andel av Sävedals härads allmänningsskog och mark, emot det att sockneåborna utfäste sig att till statskassan årligen betala 400 Riksdaler banco på det sätt, att denna summa förvandlades i spannmål, hälften råg och hälften korn, efter viss beräkning enligt markegångspris;

att staden förbehöll sig alla å allmänningen då varande eller framdeles uppväxande ekar, under samma villkor och skyldigheter, som ekar å skattehemmans ägor i allmänhet voro, enligt lag, förbehållna den, som ägde skatteräntan;

att staden avstod all sin rätt till de å socknarnas andelar i allmänningen befintliga uppodlingar och torplägenheter;

att skogen och utmarken skulle, enligt lag och efter hemmantalet, fördelas på alla inom socknarna belägna hemman, av vad natur de vara må, och efter samma delningsgrund även avgiften till staden fördelas å alla hemman, boställen endast undantagna och från avgift befriade; samt slutligen:

att alla ägare av skattehemman även skulle erhålla fullkomlig skatte-mannarätt över den skog och utmark, som varje hemman tillkomme emot erläggande av den däremot svarande avgiften till stadskassan.

Liknande överenskommelse träffades jämväl med hemmansägarna inom Partille socken. Överenskommelserna blevo därefter genom kungl. brev den 6 mars 1830 (se bilaga) gillade och fastställda.

Enligt sagda överenskommelse med Landvetters och Härryda socknemän utgöres av dem skogsränta till staden, och denna förpliktelse åligger även hemmansägare, som saknar skog å sina ägor. Skogsräntan från Partille har däremot på grund av särskilda förhållanden aldrig utgått.

De till Landvetters och Härryda socknar hörande utmarksdelar hava emellertid utskiftats på hemmanen i dessa socknar. Vad beträffar utmarken inom Örgryte och Partille socknar synas hemmanen därstädes hava fått utan vidare dela densamma, utan att stadens medgivande behövt erhållas.

Nu anse häradsborna, att då Göteborgs stads rätt till skog och utmark inom häradet grundats på den rätt, som kronan vid tiden för stadsprivilegiernas uppkomst ansett sig härtill äga, enligt då rådande uppfattning om allmänningsskogar och över huvud oobbyggda marker såsom kronan förbehålla, men kronan genom senare tidens lagstiftning avstått från sådan rätt till förmån för vederbörande hemmansägare, så borde därmed grunden till häradets beroende ställning till Göteborgs stad anses hava bortfallit, samt häradsborna komma i åtnjutande av rätten till utmarken och särskilt till skogen utan något intrång från stadens sida. De anse sig hava stöd för denna sin uppfattning såväl uti skogslagsstiftningen som ock av stadsgandet i 2 § av kungl. förordningen den 21 februari 1789 om kronohemmans försäljning till skatte samt de förmåner och vilkor, varunder skattehemman hädanefter skola innehavas, däri det heter, att alla skattemän äga över skattehemmanet och dess genom laga revning och rågång fastställda byamål, både uti in- och utägor, samt skog och mark, uti allt lika orubblig ägande- och lika fri dispositionsrätt, som frälseman över frälsehemman.

Det är vidare att märka, att Göteborgs stad, som årligen drager inkomst av skogen inom Landvetters och Härryda socknar, likväl icke deltagar i de skyldigheter, som åligga ägare eller avverkare av skog eller över huvud dem, som draga vinst av skogarna i landet, såsom särskilt återplanteringsskyldighet, skogsaccis och skogsvårdsavgift. Det är en påtaglig orättvisa, att den part, som har den säkraste inkomsten av skogen, skall vara alldeles fri från alla förpliktelser, men hemmansägarna, även om de icke få någon behållning över på sin lott, skola ensamma bära förpliktelserna. Än vidare råder mycken oklarhet beträffande förhållandet med Ö-

gryte och Partille socknars utmarksdelar. Dessa äro, som ovan är sagt, utskiftade på hemmanen, och staden har stillatigande låtit detta ske. Hemmansägarne därstädes hava undgått avgälder för utmarken till staden, tack vare att utmarken tidigt var kalhuggen. Men det är outrett, huruvida hemmansägarne kunna för framtiden hava säkerhet för att undgå efterräkningar eller anspråk från stadens sida, ifall de t. ex. beffita sig om att åstadkomma skogsplantering på dessa kalmarker.

Det är förvisso på tiden att, då så mycket numera göres för att befrämja intresset bland våra jordägare för en rationell skogsskötsel, som för landets ekonomi är av så ytterligt stor betydelse, sådana oklara eller orättvisa, i varje fall otidsenliga förhållanden, som jag här berört från Sävedals härad, skola ligga hindrande i vägen för en sund utveckling. Med stor sannolikhet kan man antaga, att liknande förhållande råda även på andra orter inom landet.

Jag får fördenskull hemställa, att riksdagen ville besluta

att genom skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande de villkor, under vilka landsbygden må kunna vinna befrielse från av städernas privilegier härflytande bördor av liknande slag, som här ovan omförmälas i fråga om Sävedals härad.

Stockholm den 3 februari 1914.

Herman Andersson.

Bilaga.

Avskrift av avskrift (med ändrad stavning).

CARL JOHAN etc. etc.

Vår ynnest etc. etc. För oss har landshövdingeämbetet i det i nåder anförtrödda län i memorial av den 9 juni sistlidet år i underdånighet överlämnat ej mindre Göteborgs stads genom såväl kommitterade som stadens magistrat och borgerskapets äldste än ombud för Landvetters, Härryda och Partille socknar i Sävedals härad särskilt i underdåniga ansökningskrifter, därutinnan andrages att genom de för staden utfärdade privilegier av den 4 juni 1621 staden bland andra förmåner erhållit all kronans rätt till Sävedals härad och fögderi med dess tillhörigheter, i följd varav staden ansett sig som ägare av all inom häradet belägen till största delen med skog bevuxen utmark, emedan den från uråldriga tider varit häradets allmänning, varemot hemmansägare endast ansetts berättigade till betet å denna mark och att till husbehov erhålla utsyning å skogen, till vars fredande från åverkan utom den till stadsbefallningsmannen åliggat staden efter stadsunderhållet en hejderidare och en skogvaktare, men enär, sådant oaktat all skogen inom den till staden närmast belägna delen jämväl såsom följd av de eldsvådor som övergått staden blivit uthuggen och förstörd, så att endast å en del av utmarken, som vid delningen socknarna emellan tillfallit Landvetters, Härryda och en del av Partille socknar, ännu finnes någon skog, som likväl ständigt åverkas, och de dels till odlingar och dels för bättre tillsyn över skogen tid efter annan beviljade torpanläggningar endast vållat skogens ännu vidare förödande, hade det därför länge varit en gemensam önskan av både häradsboarne och staden att få en för alla mera förmånlig författning med allmänningsskogen vidtagen. Med anledning varav staden samt Landvetters och Härrydas socknemän rörande allmänningen träffat följande överenskommelse:

1. Att staden avstode till sockneåboarne all stadens rätt till den inom nämnda socknars område belägna andel av Sävedals härads allmännings skog och mark emot det att sockneåboarne utfäste sig till stadskassan årligen betala fyrahundra riksdaler banko på det sätt, att denna summa nu förvandlas i spannmål, hälften råg och hälften korn, efter ett medium av de tio sistförflutna årens markegångstaxor för länet vilket spannmålsbelopp sedermera årligen borde betalas med penningar efter den markegång som näst före varje års debitering blivit för länet fastställd, varjämte staden förbehölle sig alla å allmänningen nuvarande eller framdeles uppväxande ekar under samma villkor och skyldigheter som ekar å skattehemmansägor i allmänhet äro enligt lag förbehållna den som äger skatteräntan.

2. Att staden likaledes avstode all sin rätt till de å socknarnas andelar i allmänningen befintliga uppodlingar och torplägenheter så i avseende på jorden som jorderäntan, dock att varken nuvarande innehavare av varje sådan lägenhet eller den som näst efter honom blivit innehavare måste belastas med högre avgift därför än som nu vore stadgad och att då rättighet för en sådan torpare eller uppodlingsinnehavare att under dessa villkor begagna lägenheten efter lag upphör och han icke med jordägare kunde överenskomma om villkoren för jordens vidare begagnande han

då må vara berättigad att av jordägaren erhålla betalning efter mätismannabestämelse eller ock åbyggnaderna bortföra.

3. Att sedan staden på sin bekostnad låtit uppgå och på kartan lägga yttre rågångarna omkring allmanningen sockneåboarne själva bekosta delningen på skog och utmarken och den därför stadgade avgiftens fördelning hemmanen emellan.

4. Att skogen och utmarken skulle enligt lag fördelas lika efter hemmantalet på alla inom socknarna belägna hemman av vad natur det vara må och efter samma delningsgrund även avgiften till staden fördelas å alla hemmanen, boställen endast undantagna och från avgift befriade och

5. Att alla ägare av skattehemman även skulle erhålla fullkomlig skattemannarättighet över den skog och utmark, som varje hemman tillkommer, emot erläggande av den däremot svarande avgiften till stadskassan, men innehavare av boställen icke erhålla annan rätt till skogen och utmarken än boställsinnehavare i allmänhet tillkomme och kronohemmans åboar innan de sine hemman till skatte inlöst icke heller erhålla vidsträcktare rätt till skog och mark än för kronohemmans åboar i allmänhet vore tillståndiga, varemot de under tiden skulle vara fria från erläggandet till stadskassan av den avgift som på deras innehavande hemman kunde bliva fördelad.

Likaledes har staden samt hemmansägare inom Partille socken rörande den inom socknen belägna del av Sävedals härads allmännings utmark ingått enahanda överenskommelse, så lydande:

1. Staden avstode till sockneåboarne all dess rätt till den inom Partille socken belägna andel av häradsallmanningen, som med skog vore beväxt eller de så kallade Gråshults, Djupedals och Partilleskogarna emot det att sockneåboarne förbundo sig att årligen till stadskassan i förhållande till ägorymden betala lika avgift som Landvetters och Härryda socknar sig åtagit.

2. Staden skulle likaledes åt sockneboarna avstå sin rätt till de inom Gråshult, Djupedalen och Partilleskogarna anlagda torp och verkställda uppodlingar, så att torparna och uppodlingsinnehavare, vilka erhållit vederbörligt tillstånd till verkställande av uppodlingar eller torpanläggningar, bibehöllos vid deras lagliga rätt, emot det de till den hemmansägare inom vars blivande andel i skogen dessa torp eller uppodlingar kunde komma att innefattas erlade den jordskyld eller grundränta som eljest skulle staden tillfalla, och att däremot hemmansinnehavare i avseende på alla inom deras blivande ägorymd utan vederbörligt tillstånd anlagda torp eller jordintäckter ägde vidtaga alla de lagliga åtgärder, vartill staden kunnat vara berättigad.

3. Staden förbehölls enahanda rätt till ekskogen inom Partille som inom Landvetters och Härryda socknar.

4. Att den årliga avgiften som för den inom Partille socken belägna härads allmanningsskogen kunde belöpa, förvandlades i spannmål hälften råg och hälften korn efter ett medium av de tio sistförflutna årens markegång för länet, men att det sålunda bestämda spannmålet skulle betalas årligen till stadskassan med penningar efter den markegång som näst före varje års debitering för länet kunde bliva fastställd.

5. Att hemmansägarna själva föranstaltade och bekostade såväl alla rättegångar, vilka om delaktighet i den inom socknen belägna allmanningsskogen socknemännen emellan möjligen kunde uppstå, som om skogen och den därför bestämda årliga avgiftens fördelning hemmanen emellan.

6. Att skogen skall fördelas på alla hemmanen som därtill lagligen funnos berättigade, men att boställen likväl icke kunde komma att deltaga i avgiften därför varemot de icke heller skulle erhålla annan rätt till skogen än boställens innehavare i allmänhet tillkommer; och

7. Att sockneåboarne förbehöllo sig all den rätt till den övriga inom socknen belägna icke med skog bevuxna utmark eller allmänning, som dem hittills tillkommit eller de hädanefter lagligen kunna sig tillvinna.

Och hava sökandena på ovananförda skäl och enär genom dessa överenskommelser som icke förnärma någons laglig rätt ej mindre stadskassan bleve för framtiden försäkrad om en allt hittills saknad årlig inkomst av häradsallmänningen än ock hemmansinnehavare sattes i tillfälle att draga högsta möjliga fördel av deras skog och utmarksdelar som hittills för dem varit av ringa gagn, samt skogens fullkomliga utödande icke heller på annat sätt kunde förekommas än att det bleve varje hemmansägares fördel att befordra dess tillväxt och själv freda den från åverkan, i underdånighet anhållit om nådigt tillstånd för Göteborg att åt hemmansinnehavare i nämnda trenne socknar överlåta stadens rätt till Sävedals härads där inom belägna allmännings skog och utmark, samt lika nådig fastställelse å därom överenskomna ovananförda villkor, å vilken underdåniga anhållan landshövdingeämbetet då allmän och ömsesidig fördel därmed avsåges, i underdånighet tillstyrkt nådigt bifall.

Vid överbäggande härav tillika med vad vårt och rikets kammarkollegium uti i ämnet infortrat underdånigt utlåtande anført hava vi såväl i nåder gottfunnit tilllåta Göteborgs stad att åt hemmansinnehavare inom ifrågavarande trenne socknar få överlåta stadens rätt till Sävedals därinom belägna häradsallmännings skog och utmark, som ock de härom staden och dem emellan träffade överenskommelser i nåder gilla och fastställa, vilket vi eder till svar samt vederbörandes förständigande och efterrättelse härmed i nåder tillkännagiva. Vi befalle eder Gud allsmäktig nådeligen.

Stockholms slott den 6 mars 1830.

CARL JOHAN.

M. G. Danckwardt.

Vidimeras.
E. Engström.

Med vidimerad avskrift likalydande bestyrker Göteborgs stads kamrerarkontor den 2 november 1831.

Sv. Magn. Svensson.

